

Әлібек Ыдырыс

**СИРЕК КЕЗДЕСЕТІН,
ЭНДЕМДІК ӨСІМДІКТЕР:
ТАБИҒИ ПОПУЛЯЦИЯЛАРЫ,
ЖЕДЕЛ УЫТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ
ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ
ПЕРСПЕКТИВТІЛГІ**

Монография

ҚАЗАҚ
УНИВЕРСИТЕТІ
БАСПА ҮЙІ

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Әлібек ЫДЫРЫС

СИРЕК КЕЗДЕСЕТІН,
ЭНДЕМДІК ӨСІМДІКТЕР:
ТАБИҒИ ПОПУЛЯЦИЯЛАРЫ, ЖЕДЕЛ УЫТТЫЛЫҒЫ
ЖӘНЕ ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ ПЕРСПЕКТИВТІЛІГІ

Монография

Алматы
«Қазақ университеті»
2021

ӘОЖ 615.322:58.002
КБЖ 28.5

Ы

Баспаға Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
Ғылыми кеңесі (№ 7 хаттама, 05.03.2021 ж.) ұсынған

Пікір жазғандар:

биология ғылымдарының докторы, профессор *Н.М. Мұхитдинов*
биология ғылымдарының докторы, профессор *М.К. Муразахметова*
биология ғылымдарының докторы, профессор *Қ.Ы. Шалабаев*

Ыдырыс Әлібек

Ы Сирек кездесетін, эндемдік өсімдіктер: табиғи популя-
циялары, жедел уыттылығы және фармацевтикалық перс-
пективтілігі: монография / Ә. Ыдырыс. – Алматы: Қазақ
университеті, 2021. – 173 б.
ISBN 978-601-04-5241-1

Монографияда сирек кездесетін, эндемдік *Ikonnikovia kaufmanniana*, *Limonium michelsonii* Lincz. өсімдіктерінің қазіргі табиғи популяцияларының жағдайына, жедел уыттылығы және антиоксиданттық белсенділігіне талдау жасалған. Геоботаникалық және биомедициналық әдістемелерге сүйене отырып бірінші рет *Ikonnikovia kaufmanniana*, *Limonium michelsonii* Lincz. өсімдіктерінің 3 популяциясы, 18 ценопопуляциясының дарактарының жалпы сан мөлшері, жастық құрылымы, вегетативтік мүшелерінің морфо-анатомиялық құрылымының морфологиялық көрсеткіштері, топырағының ылғалдылығы және рН мәні, *Limonium michelsonii* өсімдігінің жедел уыттылығы және антиоксиданттық белсенділігі кешенді түрде зерттелді.

Монография жаратылыстану, медицина саласы бойынша жоғары оқу орындарының мамандарына, магистранттар мен PhD докторанттарға арналған.

ӘОЖ 615.322:58.002
КБЖ 28.5

ISBN 978-601-04-5241-1

© Ыдырыс Ә., 2021
© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2021

МАЗМҰНЫ

Анықтамалар, белгілеулер мен қысқартулар	4
КІРІСПЕ	6
1 СІРЕК КЕЗДЕСЕТІН, ЭНДЕМДІК ӨСІМДІКТЕР ТУРАЛЫ ЖАЛПЫ МӘЛІМЕТ	12
1.1 Сірек кездесетін, эндемдік өсімдіктердің жер шарындағы қазіргі кездегі жағдайы	12
1.2 Сірек кездесетін және эндемдік өсімдіктер популяциясына қатысты Қазақстанда жүргізілген зерттеу жұмыстар	17
1.3 <i>Ikonnikovia kaufmanniana</i> және <i>Limonium michelsonii</i> Lincz. өсімдіктерінің өсу ортасы	22
1.4 <i>Plumbaginacea</i> тұқымдасына қысқаша сипаттама	28
1.5 <i>Ikonnikovia kaufmanniana</i> (Regel) Lincz өсімдігі туралы қысқаша шолу	33
1.6 <i>Limonium michelsonii</i> Lincz. өсімдігі туралы қысқаша шолу	36
2 СІРЕК КЕЗДЕСЕТІН, ЭНДЕМДІК ӨСІМДІКТЕР ТАБИҒИ ПОПУЛЯЦИЯЛАРЫНЫҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ	46
2.1 Өсімдіктер табиғи популяцияларын зерттеу әдістемелері	46
2.2 <i>Ikonnikovia kaufmanniana</i> өсімдігінің табиғи популяцияларының қазіргі жағдайы	48
2.3 <i>Ikonnikovia kaufmanniana</i> өсімдігі ценопопуляциясының құрылымы мен морфометриялық көрсеткіштері	60
2.4 <i>Limonium michelsonii</i> өсімдігінің табиғи популяцияларының қазіргі жағдайы	89
2.5 <i>Limonium michelsonii</i> өсімдігі ценопопуляциясының құрылымы мен морфометриялық көрсеткіштері	100
3 LIMONIUM MICHELSONII LINCZ СЫҒЫНДЫСЫНЫҢ ЖЕДЕЛ УЫТТЫЛЫҒЫН ЖӘНЕ АНТИОКСИДАНТТЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ	121
3.1 Уыттылық және интоксикация	121
3.2 Өсімдіктердің жедел уыттылығын зерттеу әдістемелері	127
3.3 Жедел және жіті уыттылықты анықтау көрсеткіштері	129
3.4 Өсімдік сығындысының физиологиялық көрсеткіштерге әсері	134
ҚОРЫТЫНДЫ	153
Пайдаланылған әдебиеттер	158

Ғылыми басылым

Әлібек Ыдырыс

**СИРЕК КЕЗДЕСЕТІН ЭНДЕМДІК ӨСІМДІКТЕР:
ТАБИҒИ ПОПУЛЯЦИЯЛАРЫ,
ЖЕДЕЛ УЫТТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ
ФАРМАЦЕВТИКАЛЫҚ ПЕРСПЕКТИВТІЛІГІ**

Монография

Шығарушы редактор *А. Шуриева*
Компьютерде беттеген *А. Алдашева*
Мұқабасын көркемдеген *К. Абдрахманов*

ИБ № 14298

Басуға 09.03.2021 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 $\frac{1}{16}$.
Көлемі 10,75 б.т.Офсетті қағаз. Сандық басылыс. Тапсырыс № 2132.
Таралымы 500 дана. Бағасы келісімді.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазақ университеті» баспаханасында басылды